

Партиянын амыдырал

Дүжүт ажаал алымшынын күсү хүнери удаас келер. Ол кампания киржириниң бетсел амыдыралы транспорт организацалары бо хүнерде база-ла чорудар ужурут. Бо чымын Тываның автотранспортчулар колхозтарга болгаш совхозтарга дузалачы кылдыр муң ажыг автомашинаны амыдырал ундурер.

Ол бүгү машиналарын тараа союрунунга аман эгелеп бетселээр ужурут. Шагаан-Арыг АТК-ның партия организациязының коммунисттик ажил хураалында «Чад дүжүт ажаал алымшыны автопарктын бетселчигиниң дугайында айтырыгын чугаалашкан. Автоажыл-агыйн кол инжениери ш. Мелиничкин илетек кылган, алымшылар хемчеглерин дугайын чугаалаан. Ук АТК бо күзүн 50 автомашына, 25 коммуну тараа союрунунга кириштирер. Ам 11 машинаны, 15 коммуну белем деп санап болур кылдыр септээр. 39 машинаны ам септээр, техниктиң дузалачынык ийи ав-

Хүннүн чугула айтырыы партия хуралында

төмашинаны септээр болгаш дегерер. Илеткечи болгаш санал берген эштер бетсел амыдыралда четпестерин шыгым шүгүмчүлөөн. Машиналарын кузатарын септээр кончук оожум чоруп турар. Никитин-биле 40 хире кузатарын септээр болгаш немей кылдыр ужурут. Анык сес баянчы херек. Ам чүгө ийи кижилер амыдырал турар. Олар айда — 5-6-ла кузот кылдыр болур.

Арткы кесектер чедишпес чүе талас, чамдык кесектерин бодуң кылдырып организастаар херек. Инаарга ам автоажыл-агыйн ийи-ле станок бар, оларның би-рөөнү патрону чок ужурунда ажалдашкан кылдыр (ш. П. Л. Солдатов) ол станокка патрон бээрин дарааш, ам-даа күстөйи турары элестиг. Ол кылдыр автоажыл-агыйн чугула дегерелер-биле багаш хандырып турар.

Кымылдың автосептелге заводун багаш шымарлыг продукция

бүдүрүп ундурп турарын коммунистер шүгүмчүлөөн. Ол заводтун кылган кесектерин автоажыл-агыйга катал эде кылдыр ужурга таваржып турар.

Орук тузунуң организастааларының, колхозтарын болгаш совхозтарын удуруткучуларын адрезинге чоптук шүгүмчүлөөн болган. Чамдык кесектерин машина чоруп оруктары дымка багаш. Ылангыя Арыскан суурга автобус чедер аргажок. Ол орукту кылдырып «УТКА 25 чымы» совхоз хамылаар ужурут. Совхоз директору ш. П. В. Сигаев ол салбырга барбастан. Ылангыя оңче баар орукту экиндер дугайында боала оң салгынында-даа кирбейн турар.

Дүжүт ажаал алымшынын киржир автомашинанын септээриниң темпизин дүгедерип, шымарын экиндер дээр септектиң аразынга социалисттик чарышты организастаар АТК начальнигинден, парторганизация секретарында коммунистер негөөн.

Ф. КРУГОВОЙ.

СӨӨЛГҮ ПОЧТА-БИЛЕ

Алдыңган хемчеглер

«УТКА 25 чымы» совхозтун Ак-Турт салбырын мал эчизин эш Васильев чайлагалдыр мурунда малды дегере шинчөөн болгаш оң чамдыктарын аман. Хой чугадазы доозулган. Совхозтун дирекциязы чайлагалан малчыларын аш-чем, далган-тараа-биле, чакса кедер хеп-биле хандырган.

Совхоз малга чидиртир хей дусту машиналар-биле Чаа-Хөл бажынын Хоор-Хем аксына сөөртүп чедирбээр, тус-тус хонаштарда малчынарга аш-транспорт-биле даяжылган баар. Салбырын бүгү малы кидин семирттиде.

Каларчылар М. Болатайын, М. Кудерин, Г. Комбужаттын болган оон-даа өскөдөр олардың бөлүк кылып турар 387 анык инектерин декан немелдеп көбүдөн. Чайгалдарда нинти малдын баш саны менде.

С. СОТНАМ.

Өзүген мал

Өшкү малдын баш санын өстүрүп, оң продукттул чоруп беди-дер сорулга-биле «Сүт-Хөл» совхоз эртен чылын чаа хемчеглерин аш-чорткан. Хой ажалында таарым чалып, дегем ховуларын болган шаттарды Алдан-Мадыр, Бора-Тайга салбырларга бүгү төрүр хойн-тускайлап үсөөн, өшкүлү Алдын-Устүү Ишкни хемчегге ийи бригада кылдыр тургускан.

Өшкү малды тускайлап үсөөн-ниң амыктын Киров салбыры Монгуш Чадамбаның бригаданын чижээндер көрүп болур. Бригадада 9 кодан тус черин, 3 кодан ангор усааның өшкүлери бар. Амгы үеде 1280 төрөөн өшкүлериң аналдыр хормача чок менди алдырган. Бригада бир тонна дук дужаа планын 200 хуу күстөккен. Мурнакчы каларчылар Монгуш Сертен-оол, Ховалыг Эрес-оол, Монгуш Коглар олар бир өшкүгө оналтыр 800—1000 грамм дүктү дужааган.

Мурунда чылдарда өшкү малды өстүрер, оң продукттул бедириңче ичкөөн салбыр турган болгаш бис. Өшкүлү ашым биче деп санап болбас. Ол кончук өзүген, чик карыгалыг элти болгаш дүктү бөр, амыктың мал — деп, бригадир Монгуш Чадамбаны чугаалап турары чептү.

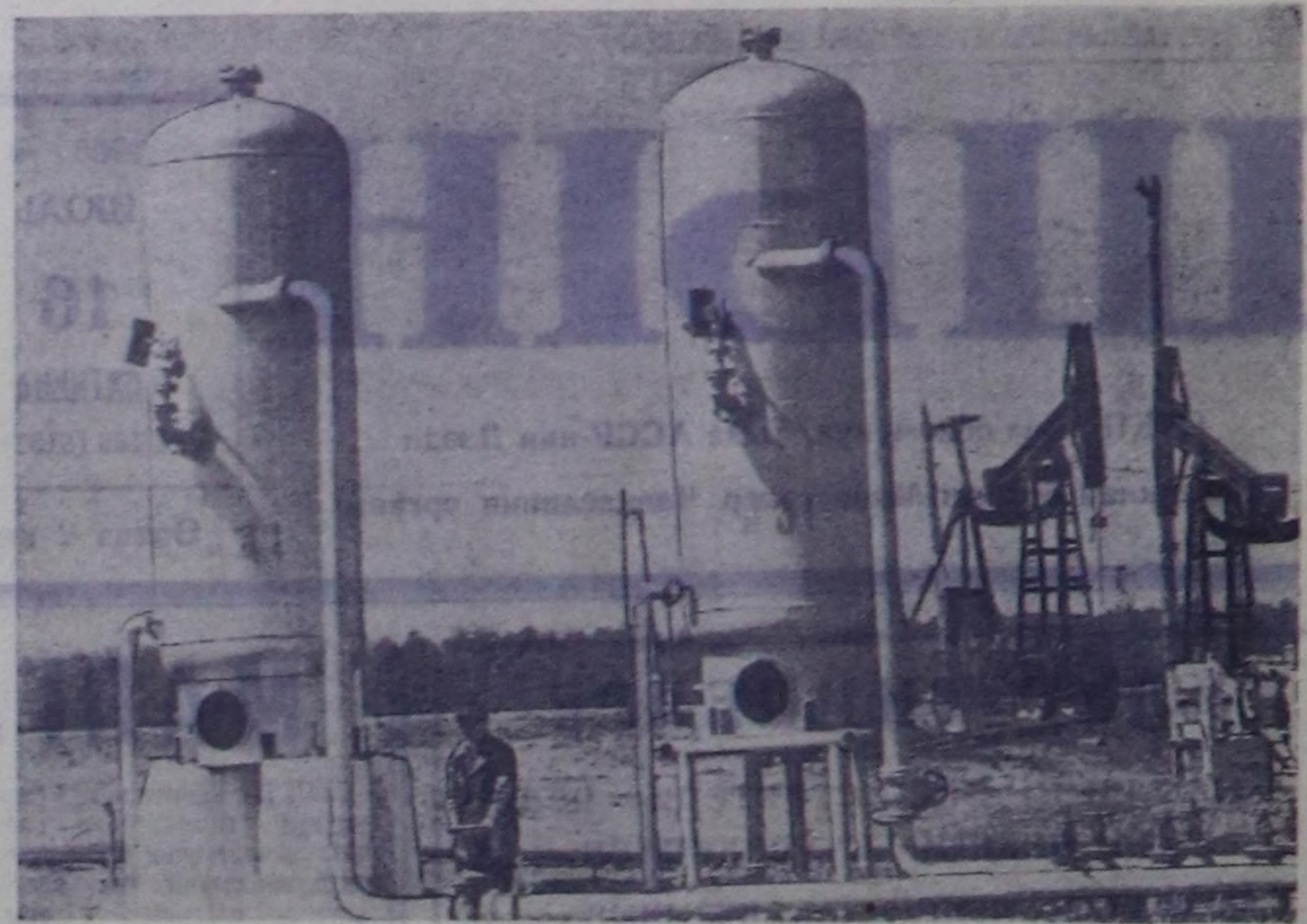
К. ШАНҒЫР-ООЛ.

Сөөртүкчү

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОННУН «Искра» колхозунда Ховалыг Дондуков Чыргал оң чыл иштинде колхозтун тузук иямы сөөртүк машиназын ажаллап келген. Оң ээлеп турар машиназы ам 5 чыл кептал септелге чокка чоруп келген. Бо чылда 6 айларын иштинде дуржалыг чолла-ла куш-ажылды сагыла-чоруму лака коюп, малдын баш санын хормачып, сүт саалады чысы дойдун болуп турарын хурал-ны киржикчилер шыгым шүгүмчүлөөн.

М. СЫГЫР-ООЛ.

К. НАЗЫТЫ.

Баширияның нефтичилери Арланнның нефть байлаан дүрген темпизер-биле ажаллап кирип турар. Ол дээрке «кара алдынын» хемчээлиниң болгаш курла-вырларының талазы-биле ховар дээр черниң бирээ-дир. Ында ам муң ажыг скважиналар бар, а кол схема

эзугаар алырга, ам-даа 3 муң скважиналарны өрүмпеп кирир.

ЧУРУНТА: нефтини болгаш газы чыыр талазы-биле бөлүк установка.

Фото Б. КЛИПНИЦЕРНИИ. СЭТА-ның фотохрониказы.

Олар колхоз бүдүрүлгезинде

Чөөн-Хемчик районда Ленин ат-тыг колхозтун баштаар чер, партия эе организастаа болгаш хер-хөжөөн човулу не хер-хөжөөн-нери колхоз бүдүрүлгезинде док-таамал хаара тударын багаш эе организастап турар. Кымыл-Чыраа суурда урутар асылыне мурунда чылдарда чүгө 30—35 урутар турган болза, ам 103 бичи чаш-тар мында хаара туттунган. Ыс-ле бүгү-ле таарымчалыг байдалды тургускан, аны-бүрү ойнаарчыл-ны садып берген, аш-чем-биле хандырып эки организастаан. Кижилер эчизин О. Мадыр-оол бичи чаштарын калыктылып док-таамал хайгарган, аш-чемин кан-чаар кылдыр берсе жыл дээрин повар М. Докпана смелен, уру-

ларын удулуп дыштандырып, агараларын хун чурумун ки-жиликчилер О. Часкал, О. Че-чекма олар-биле чогадып тургу-сан.

Колхозчу нергере бо хире са-гыш-салышкынның түпнелинде, хер-хөжөөн колхоз бүдүрүлгези-не ийдепкей кирип, ажал-агыйн хожугузденин боттарың куш-ажылчы үлүм кирип турар. Анык не М. Солбага уду-ка 25 кижилер хер-хөжөөн-нениң тузукту эневу 345 муң 631 санын транзаны бетселээп, 23 бажынынын транзал, чыл-тааша, столбаны септелгизин бү-рүч-биле дооскан күстөккен. Ы-с-ленин ашымда хой кыргылаздык-ка, нога өстүрениңе, ажал-агый-

ның аны-бүрү адырларына идеп-кейли кирип турар хой уру-ларды илер О. Хорлу, О. Херел, М. Херел, М. Канымыр шык-мурнакчы хер-хөжөөн-нениң саны өзүп турар.

Ийе салбырда хер-хөжөөн чө-вүлениң даргазы коммунист Ондар Алажык, Баян-Талаа Оор-жам Сайым олар колхозтун чери, партия эе организастаа-биле сырып харылдагы ажал-лап, не хер-хөжөөн колхоз бү-дүрүлгезин аны-бүрү адыр-ларына оларны кылдыр шы-марлап, септелгизин бот-баш-ка келгенин түпнелинде үстүлдө айттыган чедишкенин чеди алдыган.

О. АРАКЧАА.

Буу-хаа шиттирннн түңнели

«Чыраа-Бажы» совхозка аныктарын бот-ору-ла-чыралыг хойжу бригаданын тургускан бээр 2—3 чылдар эртен. Бригада мурунда чыл-дарда бодуң адын бекит тузуп, чүгө Чөөн-Хем-чик районга эе, а республикага ат-сугалыг тур-ган. Бо чылдын эгезинде бригадага байдал база-ла багаш эе, өөрүчүт турган. Хой жышты хорм-ча чок менди ашкан. Чымын оолашкын мас-салы-биле эгелээп, малдын чаш төлүте аары, сы-мыггы таварышпалы, олар оңча-менди дору-туп турган.

Хер-хөжөөн элестиг таварыга болган: бри-гадир Ооржак Чыгыр-оол амылдан ундурткан, оон орунда мал ажалы кылп чорбас, тракторист Монгуш Чечек-оол төмүлүткан. Бригадириниң чо-гум чүгүн дугайында бурундаш амылдан ун-дурткенин хойжуклар бийбей барганар. Оон ду-гайында бригадага хурал бекит болган. Харын совхозта дирекция чери, парток, комсомол ко-митетиниң шиттир-биле ол айттыгы шит-тирлээр ужурут турда, Чыргак салбырын э-ргелекчизин ш Кара-Сал Бүрбү салбыра комсомол комитетиниң кижигүнерин буу-хаа чыгыш, каш мүнөтү иштинде уе шиттирлери казы элестиг. Ол хуралга салбырын мал эчизин Пина Сары-

лар-биле зоотехник Мира олар база олорушпаан-нар.

Кижини ажалдан ундурери эң кыдык хемчег болгаш. Анык хойжукларын бригадир Ооржак Чыгыр-оол калдыг-бир алдагал-даа кылган бол-за, оңу коллективке чугаалашкан, четпестери бай-ладырын боттук хемчеглерин алыр турган ийи. Бригадириниң солукшынның соонда чүг бол-гаша? Бригадада чели кодан хой бар. Чыгыр-оол боду 421 тоон 380 хураган-биле кады Монгуш Чечек-оолга май 20-де күлээп берген. Кыштык соогун ажырып, ол хире дорурутуп алган ху-раганын күлээп бээр анык хойжук анык-ла хомудангыч болган. А Чечек-оол ол хойну хула-палырга, оон кадын Ол Монгуш хой кадарбес кижилер менд удулгангыч, алыш-кырыш үнүп, бактажыр ужурга таварышкан. Июнь 20-да Ол бичи олган алгаш, Хендерегге чана берген. Бо бүгүңү түңнелинде комсомол-аныктар бри-гадизиниң ажылы удултула чок, сандагы бай-далда артан. Созостук дирекциязы, партокмо болгаш комсомол комитет комсомол-аныктарын бот-орула-чыралыг хойжу бригаданын сандартапкан, харын улам быжылдары күсчөгөн.

Ш. КУЗЛАР.

Парткомитетти тургускан

Улут-Хем районун «Х Улут хурал» колхоз ажал-агый арте-лический партия эе организастаа партия комитет кылдыр эде тур-гускан. Ук комитетке колхоз су-рунда, хойжуклар бригаданын-да болгаш Оттук-Даш сүт-бараан фермазында үш партия эе органи-застаалар чыгырып турар. Кол-хозтун коммунисттик хуралы партия комитетиниң секретарына эш Т. С. Нурзатты катал соглаан.

Ол-ла хурал «СЭКП обкомунун V пленумунун шиттирлериң колхозта күсүлгелениң чоруп ту-рарынын дугайында» айттырып чугаалашкан.

Колхозчуларын, илангыя мал-чыларын чуртталга-амыдырал хандыралыгын байдал соолук үеде өскүстү-биле экижээп ху-

рал демделгиз. Бо айттыр тала-зы-биле алетек кылган эш М. Ч. Шожал (колхоз дар-газы), база санал берген эштер ол дугайын тодар-гай кижиктерге көргүзүп турган-нар. Чаа-чаа тузуглар ам-даа не-мешпаан. Кымыл-Чыраа, Оттук-Даш сүт-бараан фермаларында дорт-дорт аал ишти чурттар-ба-жындарын, колхоз төлүте тускай эртемчилер чурттар чаа бажыл-лашты чире чурат бажынын, үш чире кыдык чурат турар. Ук ар-телический колхозчуларын, куш-ажылдың ажал төлөвиринче шиттээр.

Кижилерин амыдырал-чурттал-ганын байдал экижээп тузуп-ка, оларын ажалдаары база-ла

эки болур. Колхозтун ажал-ишчи-лери колхоз ажал-агый продукт-ларын күрүнге садырышты кар-тык чыл планын: сүтү — 107, этти — 137, дүктү — 123 хуу күстөккен.

Коммунистерин хуралы колхоз бүдүрүлгезинге удултулган чет-пестерин алдырып, оңу чылдык-ның аргаларын чугаалашкан. Тузук бригаданың составы аны-да эвээш. Малдын уксаанын эки-дара ажалды колхозтун тускай эртемчилер чурттайып турар. Оттук-Даш сүт-бараан фермазы-да куш-ажылды сагыла-чоруму лака коюп, малдын баш санын хормачып, сүт саалады чысы дойдун болуп турарын хурал-ны киржикчилер шыгым шүгүмчүлөөн.

М. СЫГЫР-ООЛ.

Чеди чылды сөөлзүредир

Июльдуң баштайгы чарты эртин турза-даа, а Кызылдың алгы заводунуң коллектив баш бурунгаар, ноябрының санынга кириштир продукцияны унду-руп турар. Чеди чылды сөөлзү-редир заводтун амылдың түң-нели оон-на билдине бээр. Баштай-гы саназышкын-биле алырга, ав-густуң эде хүнеринде чеди чыл планын хуусаа бетинде күсүт-кен дугайында бүдүрүлгениң ра-порту бижиткенин турар.

Кижилер улут тилелге, то-да, соосал чок бажым-биле бу-рунгаар бөр чыдар болгаш эр-тен үеде кандыг чедишкенин-дер болгашын түңнел. Чеди чылдың эгезинде завод кандыг туржук, ам оңу оң-биле деме-йлер аргажок, мырыдай сыр өске апарган. Заводтун девицирине чаа бажым-чор көвүдэн. Цехтер машиналар болгаш станоктар элентир-биле чырыттыган. Чаа машиналар болгаш станоктар холду аар куш-ажылын солаан.

Нидис иди кылдыр чех чеди чылдың сөөлгү чылында 1959 чылдыңын 20 хуу хой продук-цияны берип турар. Нидис иди кылдыр чехте бүдүрүлгениң барык бүгү чорудулазы механизмиз-татынган, анык шуштуулганын аргалы-биле шылынын чоруп турар.

Салым кылдыр чехте чаа маши-налар тургустунган. Алды чыл бурунгаар салым даараар чех би-

чи бажымга турган болгаш аңаа чачыг-даа машина турбаан. Ам чаа бажымда чехтин элэн маш салбырлары бар апарган. Ба-жымның ишти чырык, чыгыг, арыг. Бүдүрген продукцияны рес-публикадан дашкаар ундуруп ту-рар. Шанзадыгы шыкаш шиг-бей-биле сагыш дараал оларур ки-жилер ам мырыдай көзүлбөстөн. Аар амылды бүдүрер машинада ижи буру амылдыг. Хем нээр станок мадыг хемнерин незиб бе-леткээр талазы-биле чехти бурун хандырып келген. Тускай станок иди улауңарын дараал каар болгаш эң дуржалыг мастер-лерин кылп тургандан ийи катал дүрген мыла тыртып каар. Хырбадаар арга-биле бымыглаш-кын кылдыр станок чоонта чаа амыгланга кирген.

Заводта кижилериниң мергежи-ли өскөн. Ондар Сундуй аңаа амылчынды кидис иди кылы-чехтин начальнигинде чедир деп-шын. Заводтун хоочун амылчы-ны К. Хурен-Бен чехтин шыгыгын контролчузу апарган. Мастер Магдынын бригаданы коммуни-стик куш-ажылдың коллектив деп бекит атты чеди алган. Ол чехтин үш бригадалары ыңдыг бекит атты чеди алыр дээр де-мисекин турар.

Салым даараар чехтин барык бүгү амылчыны коммунист

куш-ажылдың тилелгезин дээр чарышта киришкен. Эш Зайеа секретарьлар партия организа-цияның организастаа болгаш кижикчилик амыдырал завод-тун коллективниң улут чедиш-кенин билдире боттук идикил арганы берген. Бо чорукта бүдү-ругде амылду турар комму-нистерин амангаартыг ролу, со-циалисттик чарыштын массалык-биле калбарганы улут ужу-дуз-ла болган.

Салым даараар чехте өскү-агитация коллективтин сорулга-зы-биле, мурнакчы кижилери, оларның чедишкенин көргүзү-лери-биле дүшкөн болгаш шы-нар дээр, нултура дээр демисе-лече кийгырып турар.

Заводтун хоочун амылчыны коммунист, пенсикер эш Рокши партия-курне контролчун ду-залар бөлүп удуруп, барык амылчын буруу улусчу контро-лөр болуп, курнеңиң херектиги камгаламып, продукциянын шы-нарын, камгалды дээр демисекип турарын чеди алган. Чеди чыл өсөөрү деп турда, коллективти чоргалары майгачык апарган. Чеди чылдың сөөлгү чылынын төмүңүзү чедир чүгө алды ай арткаан.

Мындагы сангир үрө-түңнелдин херекчиз: чеди чыл дүргүзүм-дэ 4.571 муң рубльдин продук-циянын бээр планын тургаш 4.505 муң рубльдин кирген.

Августуң бирги он конуунда бу-дүргө чеди чыл планын далаар күсөдирттер, ол чүл дээрке, че-ди чылдың оналдазында амыр бөрүн 200 муң рубльдин продук-цияны берип турары ол. Ылан-гыш заводтун коллективни 1965 чылда ноябрының санынга ки-риштир амылду турары бо.

Шуудуру куш-ажыл коллек-тивтиң тилелгезин хандырган. Кижилер бурунчук амыл, мас-салы амыл-херектиң улут күме-линиңиң өскү түңнели бер-ген. Беш айлар дүргүзүмдэ завод куш-ажылды бүдүрүчүлүүн 112.5 хуу күсөткен, ол-ла үеде амыл телевириниң фондузунуң мангалгазы 600 рубль ашкан. Продукцияны бот-үнезиниң хуу-сэа бетинде, пландан амыр чий-гээшкени болган. Бир оруктун ундурган продукцияны чарыгалы планда айтканында эвээш.

Чеди чылдың төмүңүзү чөм-шүлпел келе-даа, Кызылдың май-гачык, хоочун бүдүрүлгезиниң кижилери амылдың темпизин куудатпас, салдыкчан чоруту-болдуубас. Кижилер чедишкени-нери-биле чегерелешип, чаа со-рургаларын күсөдирчине көдү-рүлгөн. Амылчыларын бодолы мындагы: куш-ажылчы тилелгени быжылгашышкан, ара дөнтө-айын, улам бурунгаар базар!

А. ЛЕПЕШКИН.

ЧҮГӨ ЧӨП АЖЫЛАТТЫНМАЙН ТУРАРЫ?

Чуртка малдын баш санын өстү-рениңе улут кичээп салдынып ту-рар. СЭКП ТК-ның март Пленумун шиттирлериңде хоорайларга база көдө чегерле ажалчыларын бол-гаш албан-хаакчыларын хуузуна малды турарын кызыгараан чорук үнөдөн чок, шын эе деп буруу шалтыг болгаш. Ажалчылар, ал-бан-хаакчылар хуузуна малды болу-рдан алгыда, бажы чанынга оро-родуу болурун хойлу эзугаар көргөн болгаш харын-даа деткичени аш-тарын бүтүдө билинчир.

Ажалчыларын база албан-хаак-чыларын хуузуна малды болурун деткири-биле оларга инек салып алдыр кылдыр уаң хуусаалыг чеди-типсир дугайында РОФСР-нин Мин-стрлер Чевууде тускай доктаалды хулаан алган. Амгы үеде күрүне ба-жының районнара салбырлары инектер салып аларында чарыдаар чээлини чүгө инек чок кижилерге тыпсып эгелээп болгаш элэн хой ажалчылар, албан-хаакчылар оңу чөптү-биле ажааган, инектерин са-лып ал турар.

Тес-Хем районда бо байдал кан-дыг? Бир эе үр хуусаалыг чээлиге берген ашканын түнү, салып алды-ган инектерин санынга дүшүрүр болза, айттылган шиттирлери багаш эе күсөткенин турар шыкаш-гындар. Күрүне бажынының Тес-Хем салбыры шүтү 43 кижиге инек салып алды-биле 12.500 рубльдин чээлини тыгасын. Ичкында-даа чө-п алган бажы эелериниң кодын-да инек-даа, бызаа-даа көзүлбөс, му-

нуку хевээр-ле магазинче сүт салып манажыр чоруп чиптени мырыдай элден. Салып алдынган турза чорут 43 инектиң чүгө 4-5 кирээ-ле кө-дө интеллигенттерге хамаарык, а кол нуруузу Самагалдай суурда болуп турар. Ылангыш Самагалдай бети дээр-ле 37-38 инек турар ужу-рут.

Моон алгаш көөргө, инектерин са-лып аларында ундурган чээли чөптү эе ажалгыттынып турары тодартай-дыр. Самагалдай суурда хамаатылар А. Чигит биле И. Баа-Хөө олар инек-тер салып алган боордан алгыда, эсе элэн хой кижилер аас кырында «са-лып алган» бол, калдыг-бир төрө-лөргү, таныш-көрүш кижилеринин инектерин экеп алган, оңу бодуңун инээ кылдыр көргүзүп турар чүдө-лөр хой. Чамдык кижилерин «салып ал-ган» инектери эрги эелеринде турбу-шкан. Чижээ, Т. Иргиттин салып ал-ган инээ Бай-Тайга районунда, М. Ар-таевтин, О. Самбалдын инектери Эр-тин районда, Б. Делегнин, С. Юша-нын, Д. Кунгаанын инектери Бер-тулда дээр, оон-даа эсе эелеринин инээ кылдыр көргүзүп турар чүдө-лөр хой. Чамдык кижилерин «салып ал-ган» инектери эрги эелеринде турбу-шкан. Чижээ, Т. Иргиттин салып ал-ган инээ Бай-Тайга районунда, М. Ар-таевтин, О. Самбалдын инектери Эр-тин районда, Б. Делегнин, С. Юша-нын, Д. Кунгаанын инектери Бер-тулда дээр, оон-даа эсе эелеринин инээ кылдыр көргүзүп турар чүдө-лөр хой. Чамдык кижилерин «салып ал-ган» инектери эрги эелеринде турбу-шкан. Чижээ, Т. Иргиттин салып ал-ган инээ Бай-Тайга районунда, М. Ар-таевтин, О. Самбалдын инектери Эр-тин районда, Б. Делегнин, С. Юша-нын, Д. Кунгаанын инектери Бер-тулда дээр, оон-даа эсе эелеринин инээ кылдыр көргүзүп турар чүдө-лөр хой. Чамдык кижилерин «салып ал-ган» инектери эрги эелеринде турбу-шкан. Чижээ, Т. Иргиттин салып ал-ган инээ Бай-Тайга районунда, М. Ар-таевтин, О. Самбалдын инектери Эр-тин районда, Б. Делегнин, С. Юша-нын, Д. Кунгаанын инектери Бер-тулда дээр, оон-даа эсе эелеринин инээ кылдыр көргүзүп турар чүдө-лөр хой. Чамдык кижилерин «салып ал-ган» инектери эрги эелеринде турбу-шкан. Чижээ, Т. Иргиттин салып ал-ган инээ Бай-Тайга районунда, М. Ар-таевтин, О. Самбалдын инектери Эр-тин районда, Б. Делегнин, С. Юша-нын, Д. Кунгаанын инектери Бер-тулда дээр, оон-даа эсе эелеринин инээ кылдыр көргүзүп турар чүдө-лөр хой. Чамдык кижилерин «салып ал-ган» инектери эрги эелеринде турбу-шкан. Чижээ, Т. Иргиттин салып ал-ган инээ Бай-Тайга районунда, М. Ар-таевтин, О. Самбалдын инектери Эр-тин районда, Б. Делегнин, С. Юша-нын, Д. Кунгаанын инектери Бер-тулда дээр, оон-даа эсе эелеринин инээ кылдыр көргүзүп турар чүдө-лөр хой. Чамдык кижилерин «салып ал-ган» инектери эрги эелеринде турбу-шкан. Чижээ, Т. Иргиттин салып ал-ган инээ Бай-Тайга районунда, М. Ар-таевтин, О. Самбалдын инектери Эр-тин районда, Б. Делегнин, С. Юша-нын, Д. Кунгаанын инектери Бер-тулда дээр, оон-даа эсе эелеринин инээ кылдыр көргүзүп турар чүдө-лөр хой. Чамдык кижилерин «салып ал-ган» инектери эрги эелеринде турбу-шкан. Чижээ, Т. Иргиттин салып ал-ган инээ Бай-Тайга районунда, М. Ар-таевтин, О. Самбалдын инектери Эр-тин районда, Б. Делегнин, С. Юша-нын, Д. Кунгаанын инектери Бер-тулда дээр, оон-даа эсе эелеринин инээ кылдыр көргүзүп турар чүдө-лөр хой. Чамдык кижилерин «салып ал-ган» инектери эрги эелеринде турбу-шкан. Чижээ, Т. Иргиттин салып ал-ган инээ Бай-Тайга районунда, М. Ар-таевтин, О. Самбалдын инектери Эр-тин районда, Б. Делегнин, С. Юша-нын, Д. Кунгаанын инектери Бер-тулда дээр, оон-даа эсе эелеринин инээ кылдыр көргүзүп турар чүдө-лөр хой. Чамдык кижилерин «салып ал-ган» инектери эрги эелеринде турбу-шкан. Чижээ, Т. Иргиттин салып ал-ган инээ Бай-Тайга районунда, М. Ар-таевтин, О. Самбалдын инектери Эр-тин районда, Б. Делегнин, С. Юша-нын, Д. Кунгаанын инектери Бер-тулда дээр, оон-даа эсе эелеринин инээ кылдыр көргүзүп турар чүдө-лөр хой. Чамдык кижилерин «салып ал-ган» инектери эрги эелеринде турбу-шкан. Чижээ, Т. Иргиттин салып ал-ган инээ Бай-Тайга районунда, М. Ар-таевтин, О. Самбалдын инектери Эр-тин районда, Б. Делегнин, С. Юша-нын, Д. Кунгаанын инектери Бер-тулда дээр, оон-даа эсе эелеринин инээ кылдыр көргүзүп турар чүдө-лөр хой. Чамдык кижилерин «салып ал-ган» инектери эрги эелеринде турбу-шкан. Чижээ, Т. Иргиттин салып ал-ган инээ Бай-Тайга районунда, М. Ар-таевтин, О. Самбалдын инектери Эр-тин районда, Б. Делегнин, С. Юша-нын, Д. Кунгаанын инектери Бер

Акы-дунма чогаалдарнын ужуражылгазы

Алтай чогаалчылар—бистин аалчыларывыс

МООРЛАНАР, ӨННУКТЕР!

Ак-көк кемирини Тываындан чоокта чаа чогаалчылар Степан Сарыг-оол, Олег Сувакпент, Салим Сүрүң-оол акы-дунма Даг-Алтайга аалдап чет-кем, алтай чоңун амдыралы-биле таныжып, анык тыва чогаалды ажил-чилдерге таныштырар аргалыг болганнар.

Ам дээрже белин, хүнге чогуулаан даг-тайгаларыг Даг-Алтайдан чогаалчылар Лазарь Кочышев, Аржан Адаров, Эркемен Палкин аалдап көп турар. Олар акы-дунма тыва чоңун ажил-андыралыг көөр, алы-чорук кылдылар. Бажыныларга ышкаш, Тываның ак-көк делгеминерче моорла-нар, өннүктөр!

Чоруунар чогузун

Алтай өннүктөрүн аалдап келгени мендээ кончук өөрүнчүг-дүр. Чүгө дээрже мен Даг-Алтайның национал театрын организастааш, он ийн чыл иштинде уран чүүл талазы-биле уду-туп, кол режиссеру болуп ажилдап чоран мен. Ам оон хат каккан, ал-тай өннүктөр Тываның черин базар, төрөн чүртүнүн таныш чыдын, чу-гаа-доман экелген-дир.

Алтайның бүгү талазы-биле онза талантыг огул, шулуңу, драма-тург, артист болгаш маражы Павел Васильевич Кучик-биле кады ажил-дап, өннүк-тала болуп, утундурбас хүнерин эрттирген мен. Оон шиле-рин шулуңун мен сиега тургускан мен. Чүгө баштайгы шилин «Тузак» деп аттым» тургустунаан, автор бою оон чептерин минин чыга-чап чоран.

Кучиктин шулуң чогаалы онза байлак, улусчу болгаш азынчыл. Чүс-чүс чынарлар байларын, саздык-ларын, зайсаларын болгаш хам-нарын даралынын адаана оидап-остал, эл-түрөп, устал-човурулар чоран алтай чоңа хосталган бол-гаш аас-кежикти улуг Октябрь эк-кеген деп, ол йөрзеп ирлал чоран.

Октябрьның чырык кызыл туктарындан Оттук хая алдыналып, бөскүп үнген. Амдырал бабак эжин амыттыган, Алай кижин хостук күш дег болу берген.

Оон «Чейнеш» деп шилин бир-ле дугаар тургускан амдыга дээр сагыжымдан ирвас. Шилинг оу-херлерин, чиндүс үкүлженин хер-лерин, улгелерин уран амыдыг, улус-тун ырлары байлак кирген, анык артист талантыларын күжүн бу-дуг-ла илердеп кээр шин чүс. Ол

РСФСР-ин алдарыг артист.

ЧАГААДАН ОДУРУГЛАР

(Аржан Адаровка)

1. Аалдап чораш...
Аалдап чордум: Бирал чордум.
Хамык чоңу хаара туттун.
— Ам-даа! Ам-даа бадыр-ла— деп,
Амыр-дыш-даа бербес турду.
Бирларынның муңгылын
Чүгө дээрже, канчап уттур!
Бирларынның талаачын
Шулдукчу-ле мактап шыдаар!
Аалганның күжүн көрдүм:
Алтай черге ынакшылым,
Савазынын эрини ашкан.
Часкы хем дег, дендеп барган.

2. Чанып келдим, өмдө ор мен.
Сагыжымда, ол-ла ырлар.
Сактып-сактып салырмам,
Шала хоржак, кандыгай чор.
Алтайларның тамын, ыры
Ак-көк хемни магадатым.
А мен, өннүк, доштур! тутташ,
Алганның үдөп орай.
Чолушманка! эдиртпеш,
Чорук кылып, биске келем!
Аргамыкка! ушпакыпса,
Арта, сында берге бар бе.

АЛТАЙ ТЫВЫЗЫКТАР

Кара чылгылыг кара оол.
(Ом биле дары).
Ак хевис черни бүргөдү.
(Хар).
Кырын аар ийин аштым,
Кызыл эст
азып каанын көрдүм.
(Кызыл-нат).
Хойдан чавыс, азыган бедик.
(Зор).
Буу сөөк чытса-чытса, куш
болду.
(Чуура).

Хаан оолдун халчыы чок.
(Чылгы малда өт чок).
Бирээни хүндүс иштерин,
Бирээни дүң иштерин.
(Хүн биле ай).
Базыптар буду чок, өттүптар
чери чок.
(Балым).
Ийн караа дөстөк, ийн белги
кертк.
Ишти-хырын шөртөгөр,
кудурду чолдак.
(Төө).

Ажылдап, демисежил ынакшып чоруур
Ачылып кижин, сенээ шуңуу баралгаттым.
Бо буту Тывага болган чүс.
Бо буту Кубага баа болур.
Кижин, кызыл оттан кортпайн чор,
Кижин, кызыл оттан кортпайн чор.
Даг ужалары мөөрөп турла,
Чес хылдарын хөгжүмү-ле.
Черин чезээ ийлерде эрзэн шокар.
Тар ыжыктарда чидиг өнүгү.
Ачы кижин одак кысып алыр,
А ол одак шенче чезинге дүрүлөш.
Одак кыдымыга ачы дыштаныр.
Чаржан соок оок өззөн өткен.
Ооргазы, хөрээ аарышкылыг, карак-ла,
Чолдак сылтгы узун бижик шанчыпкан дег.
Хемчезинде ол хөлөкч чоран кижин.
Кертк-бизен тайга-таңды баштадыр.
Партизанын кеззэн эдиртп эркен.
Ам-даа ол оруктап бурунгааран оор,
Аарышкылыг чери турбаан болза,
Барык чус оруктун ужуна уер он.
Дагаар, шаттар, туманын шыналарже
Далаш-биле номнарын чедирп турар.
Кыраан дивейн, ченктерге уккы айтп.
Кызым караан делгемини чырылтыр.
Эринде хан калып каарга—дедир өтбес,
Эрини азынның өөнге үнгүрлөп кээр,
Ам ол хып каган, Девинге ыбаланган.
А сен, кижин, кызыл оттан чалданмай чор.
Одак чанында кызым кызыл номче доктаган

Оол мырдай үстүгүл номчуттуган.
— Акмыс дег, кыя берзин, чанын сокум — деп,
Ашак хам каргал-каргал артып чыткан.
А оол номчуп-ла, арын бүрү «быттал-ла» оор,
Акызынын шынында оортан бузуп аар.
Чүдөн сестир? Дагалары кагаш, бадыптар.
Чүгүл эвес бол, дүрген чычанын таныр,
Атакаже трактор эвес, танк киирер,
Анаа база ыбаландыр өртөткөн каар.
Авазы ыггал, ишкитингил, анчак көк мөөн кыдыр.
Анай-хечне оон хойгаш, дидирептп ыдай боор.
Оон хеймери ол номчу тудуп алыр.
Ол-дур, кижин, кызыл оттан чалданма.
Эйн дагалар комбинат тудуп алыр.
Эгил баткан чалым дег, тудуп бедик.
Сектерде оттар кызылдарын, дешкелер,
Шенче чезээ арыктарда кычар көстүр.
Хеймер оолак улам күштүп кымын берген.
Хей-ахт, тура-соруң—будуң чүгө ол.
От-биле, акмыс-биле дег, өнүктөшкен,
Оон-биле дашты өртөткөн, демир-дес алыр.
Сырылаштар, хүнер дег, сымырдыл чаштар,
Эрте чазын дагалар хемин мичар агар.
Чымыс сырылашмыс хүндер артык чыры,
Энералыг оттук дөстөк төлөри ол-дур.
Аас-кежикти хылдыг хөгжүмү мрлал тур,
Амдын сымналган даг ужалар-ла.
Кижин, кызыл оттан кортпайн чор,
Кижин, кызыл оттан чалданма!

Очулугу А. ДАРЖААНЫ.

Ирбизек

(Тоолчургу чугаа)
Бештин, Бештептинге мундус
сөөктү Ирбизек деп кижин чурттал
турган. Оон алдзы — байлык малын
хавырымыз чүс-дир. Бир катал
адызынын орунуна мал хавырып
чорла, чедир харлыг бе олун каап-
тур. Ирбизек чанып келгеш, адызын-
га чугаалаарга, адызы ону эгеп-сол-
даа хөлөк. Ирбизек дедир чоруктап
соонда, дегин бени чеп аргамчы-биле
чүктөп эккелген. Бичан Ирбизек ме-
ди-ле харлыг турган. Адызы олутун
шыраан кайгап, магадлап туруп-тур.
Адызы Ирбизектин Чарыкча чур-
тап турган бир орус чанынга көрү-
дүр дээр апарган. Орус чанын оол-
дун курулдан, алгаш, күжө-күжөп
турттарга, Ирбизек шимчеш-даа ди-
вес болган-дыр. Оон дегин чанын
«Ирбизекти дөргөн хар чептешке
кижи-биле хүрештирген, эгил-ханы
кирзин, кегир-сөөк чалдыксы» деп
чугаалаар чүс-дир.
Азынчылар-даа азынча чанып
келген. Чанынчылар ашма тал алыр
болал-биле. Ирбизекти шыраак-шы-
рак ийгелер-биле хүрештирер деп ду-
туржуп алганнар.
1 Ноябрь.

Чайзанын оон чүгү боор, Ирбизек-
тин санал-оонамы-даа албайн, Моол-
дун үш начынары-биле хүрештирер
деп мөөрөп чарлап үндүрүп, адызын-
дун кижиге бежен сувай бени, бе-
жен эки, адызын, бежен бүдүн шайн,
беш чус ашканы бээрин азын-тыр.
Чайзанын Ирбизекти келдирип ап-
паргаш, эки-даа чептербел, сооткаш
туруп ап-тур. «Менчэ чон чеп бербес-
тей бердиңер?»—деп, Ирбизек айты-
раарга-даа, оллары тоовас бооп-тур.
Бичан турда, хонук-хуусаа чедип
келген. «Менчэ бир ирттен өлүрткөш,
эдын хайыдырып берирең. Оон
эдын чил алгаш, ам хүрешир кижин
эвесе. Чанынчылар ирттер-даа өлүр-
түп берген. Ирбизек оон эдын чил-
чип келген. Чанынчылар-биле хүреш-
тир эгелзэн. Баштайгы начынын кус-
пактаан ояар-ла, чыттыр базып каан.
Ийин мөөнүн мага-бозу чиндп де-
мирлерин болуп-тур. Оларын эг-
кешке кадалып турарын билп кааш,
Ирбизек чалданма, дидикейи ту-
руп-тур. Ирбизектин дидикейи чадал
турарын чанынчылар көргөш, хоралап,
тура халааш, кымчылап каап туруп-
турлар. Ирбизек ажымыс бозу ажы-
нып, дегин мөөнү бөс-хаара тут-
таш, черге шывадаттар орта, оозу-
нун эгил-төмү сымырдып калган. Мар-
гылдаагы тилгеле-даа, чайзанын
адызын аксын хүрештир берган чү-
с-дир.

Очулугу С. СҮРҮҢ-ООЛ.

ЫРЖЫМ БУЛУЧ

(Уланчымы. Эгези № 165 «Шында».)

Анык кыс Орланче көргөш, эпчок-
сунуп мединдиз:
— Бурдулг болдум, силерни эс-
кербээр-дир мен.
Иччалза-даа ол үнүн бичин-даа
чавызтапкан:

— Хүүрек-биле ажерин эжин сай-
гардым. Оон ынакшылыг кайлар
кылып шыдаас-тырлар.
— Бригадирлерге чугаала. Чүс-ле
болза, бээр маңаарга канчап болур
чүс-дир? Тос чарлы бээр кижин мен бе?

— Бригадирге чугаалап шаг болду-
вус. Айтыртып салыр, көк хал-биле
дөмөй дарга-дыр.

— Кижин бээр бис, дунмам.
— Бергенин кайыл, хүнүн-не
«даарта» дээр.

— Долоана, мен чугаалап тур ыш-
кажым мен, даарта кижин бээр бис.
— Даарта эвес, бөгүн кижин херек.
Дүш соонда эгелзеш, ажил чок
олур бис. Ол тарга арылгар ур-
лик-сарылыг машиналарын кым эдип
билер боор, эр кижин чокта кадай-
лар-чүн канчаар боор.

— Даарта кижин бээр бис.
— Бөгүн херек!
— Кижин чок-тур.
— Бар, бар!
— Чок-тур.

— Бар-дыр, херезең улус ол-чаш
ажы-төдүн каапкан, ажилдап тур-
да, чамдык эр улустун дыштанып
орган херектери чүп? «Чок» дээр-
нин орунуга, «бербес мен» деп чыга-
лаанар, Махал Микитович! — дээр
Долоана олурганнарже алараш кыл-
дыр берген.

— Бээр бис, бээр бис.
— Бар эвес даарта кижин бербес
болунарда, ажилче үнес бис! Оон
үнес бис харылаас бис!

Бис уе халаан. Чүгле соонда эжин
хал деп чылып калган.
Самбын чугутан эр тайлыбырлаан:

— Долоана дээрге кижин эвес бол-
бас ийикте, шуут-ла от-кес-тур ийин.
Оол болган болза та чүгү ийиан.

— Кестү чүшүрбеске ак боор
чүсө, ол дээр «жуп каар»—дээр,
дегип Орланын көчүзүн кижин ди-
жин саргартып каттырып каан.

Болхоз даргазы дараазында теле-
фонга биеги чаны-биле харылап
кааш, столуга бузуу кончук көп
олуруп алгаш, Орланга:

— Мылдыг-дыр шүсө, дунмам.
Болхозка кирер дугайында өргүдө-
лел бичип ыжар сир. Бир эвес са-
наар чүсө херек дээр болузда —
дээр, салааларын дамыралып согу-
тунгулааш, самбын чугутан орже
көргүзүш чугаалаң—База бичин
чүсөдө бижип шап бер. Үндүрүп
бээр бис, оон ынакшылыг күш-хүнү

дээр ынаар тааржып чоруй баар,
абырбас — дээр.

Орлан бажын согаш кылып каан.
Удаанда дарга чорупкан. Орлан-
нын хонор-дүжөр черин адызын-
да колхоз бугалтери — дегин сам-
бын хал орган кижин таарыштырар
болган.

Бухгалтерин ажил доозарын ма-
нааш, Орлан үнүп кылашпал каап
элзеп болган.

Анык эр Орлан Хередиң ыржым
булуга — Агылыта күззени дег ыр-
жым, шөлзөн амдыралы ынаар эге-
лзеп.

Сүүрүң адаа чарында кызыл ха-
раганнар аразында тараш шаңгыга
Орлан хере-хере басып келген. Ол
чүгө ажилдарын күззөн. Анык
эр холдары хаваргыже, арныдан бир-
бак дерлер дамдылагыже, иштики
хейлини херезең чыпшыгыже
ажылдаккан.

Кыдында эртин саваа оваланын
берген, кырында серилериг шаң.
Кызыл хараганнар баштарында олур-
дукан кушактар шаңын хире-хире
дуй шугуп турган. Шаңнын ха-
наларын кыры куш элзеп ак,
чугай-биле чаап каан-даа ышкаш.

Орлан шаң иштинче кирип келген.
Сери адаанда оваланган тараш кы-
рында чеди-сес хире анык кыстар
таныызы кижиге чамдыктары хеме,
чамдыктары шала кыгаш кайтап ал-
ган органнар.

Анык эр кыстарга дорт-ла келгеш,
өөрөнгө чачы-биле хала толдуу ка-
бак баг курун эгилзеш, тура дүш-
кен:

— Экин, иштер!
Урук-сүүрүк харын дыналган.
«Эштер» деп сөстөн-не ынакчан
боор, уругларын артында орган чы-
везең дээрбес чамдыктары, сый-
бызымаар кыс сыйтыларды катты-
рыпкан, тараш арылгар машина ы-
дынче, дузак өшкү дег, ынай болган.

Кыстарын бирээни таныызын ки-
жилден эгип, иштинде хижиреткен:
— Ийди ийин бо Бичиней, хе-
рек чок чүсө каттырар.
Бир үн дыналган:

— Оон ам хүндедир каттырганы
ол.
— Чамдык мындыг кижилер турар
боор—деп, Орлан чазамыктаан.

Бир чүвени хүндедир туржук, ийн-үш
чүп каттырып каар.

Таныызы кижинин чугаага мындыг
дораан киржин бергенин ажылааш,
кыстарын үнери оон-моон куттула-
ла берген:

— Та чүзү кире бээр төл!
— Эдип кижин боор!
— Хурал болган черге каттыра
бээрже, даргалар шуут-ла үндүрүп

чорудуптар болгай.

— Канчап тур эвес дээр, булду!
кедип чедер бергеш көөргө, бажың
артында туруп алган, чаа-ла катты-
ган турар болгай.

Бичиней кончук ааар кылашпал
келгеш, өөрүңү аразында хөкпөш
кылдыр олуруп алган.

Оваалап каан тараада кадай шаң-
чып каан ыш хүректин алгаш, Ор-
лан чугулазы кончук чугаалаан:

— Борта ажылдар дээр келдим.
Мени хүлөп алыр силер бе, эштер?

— Чаа келген эштин ат-шолазын
билп ап болур ирги бе?—дээр ай-
тыртып дыналган.

— Чүте билбес чүсөл? Орлан Ою-
нович Херел дээр ийин мени—дээр,
эр хүлүдүрзөн. — Анаа-ла Орлан
бирден.

Бичиней база сыйт дээр ынай
болган. Ам оон кым-даа херекке ал-
баан.

Ам ажилдап кириптедирер.
Кыстар бузурезеңер:

— Бистин-биле бе?
— Силерин-биле.
— Шынал-ла бе?
— Шынал болбайн, сыап боор бе?
— Кайын келген силер?
— Сооман келдим.
— Силерни бис черле көрбөз-дир
бис?

— Ам көрө бээр силер.
Орланын харызын уруглар ас-
жок чаптааннар. Ам оларын эс-
ке, бижиргезең чаны, эртенги ту-
ман дег, арты берген. Кыстар чай-
гаар-ла хазарып келгенер.

Кыстарын шала улуу тайлыбыр-
лаан:

— Бо дээрже кыштаан, чааан та-
раа-дыр. Мынчага дээр арылгар ча-
дашкан. Удас кыс келер, шаңын
чаа дүжүткө белеткээр дээр, дарга-
лар даалга берген. Бо чыткан кызыл-
тасты арылгар, кургакташ, далган
дээрбешке дүжар деп турарымыс
бо. Чымып чадал, шаг бооп турары-
мыс бо-дур ийин. Тараа арылгар ма-
шинаны эдип бээр кижин база чок.
Долоана даргалар-биле ийн-үш хүн
туттук келгени ол-дур. Ам база Кон-
чук даргада барган боор.

— Барган, аттыг-ла кушактар-
дыр ам бо, азы ынак дингайып
ужуп турбайн, шагда-ла дегере чип-
тес чүсөлөр! Бо кончук чыдаан та-
рааны арылгарга-даа, оон чүгү орта
чүсө унер деп? Ам-даа олурбушан
силер бе, кыстар, Долоана келбей
бе?

Орлан кылашпал орган кадайын
кайгап-ла ханмаан. Ол мындыг ча-
гай мага-буттук тыва херезең черле
көрүп көрбөз: сөгел катташкылаш
халаайдыр басы келгелзеп; дазыл

К. КУДАЖИ

тавак ышкаш, калбас арнында дери
кылаайнып чоран; өштүгө чедир
сымыртып каапкан холдары ийн
бала-ла; кылаштарга үчү-боду ту-
лаа шык дег, чиндирейип кел чы-
кан. Сөөдүндө дынчаарга, Тос-Танма
угбайны (оон ынаар адаар) де-
гизин чеди пуд дигир болган. Шаг-
да ужен чылдар үеинде — Тывага ком-
муналар турар үеде Тос-Танма угбай
Агылыг коммуналга чен хайыды-
рып ажилдап турган. Бичан адын
араттар бүгү малын коммунага кызып
алганнар. Ажы-төдүт херезеңнер
бенин чаш уругларын тал хөлөгенин-
ге адып кааш, ситен-тараа кезип
чоруп турганнар. Ол үеде араттарын
боттарынын ырмажын үңдү келгени
ыры бо:

Андазындан садып алгаш,
Алымы дег ажылдааш,
Трактордан садып алгаш,
Дунамшыг-дег ажылдааш.

Коммуналарын паштаныр кижин
Ондар Намчалбаа аш-чепени, хей
кижиге четирин-биле, тос-танма дээр
улуг, шой паштарга кылып турган.
Намчалбаа ынач эрини агар ийи
мүнүг, ийн-үш арлар кулактарын
арыпкан, арай боорда эер паш-
ты өттүг одаган анаа-ла чылап-ча-
гылаштыр көдүргөш, кедээр өжүкү
адыпкан салып аар. Ол хевээр оон
Тос-Танма деп шолалар апарган. Он-
дар Намчалбаа ол адынга шуут чан-
чыгып калган, амыг аныктарын
чамдыктары оон шын адып бенин
бидбестер. Сонгудда дадызында Он-
дар Намчалбаа деп ат көргөш, кым
боор деп айттырышкан тургулаарлар.
Тос-Танма угбай бүгү назындында
ашкака барбаан, кезеде чааскан
чурттал келген. Оон кыныг-ла чок
төдөй барын кым-даа билбес. Ажыл-
аргы дөңдө чанын чүсөи чок.
Шагда ийн-чангыс малынча ситен-
шербисти боду кезип ап чоран. Ка-
дыр тутташ туруттарга, орта бира-
жыр арлар ховар. Ыштар дөңдө,
улустун аш-шарын ачылап алгаш,
кудай-биле сымыражып турар узун,
куш сымаларын ужураш, чыттыр чы-
дурттурган. Тараалыг барба кедүрүп
турда, чон кайган чүс-дир. Агылыг
сүрүжө кирер орук аксында, барба
тарга дег, мөккүлчүл кедүрүп-лаш
бар. Оон Тос-Танма угбай анылаада
эрлер-биле чижип кедүрүп турган
дигир.

Кыстар шуут-ла Тос-Танма угбай-
же утулук тура халыккаш, астааш
бадырганнар:

— Кижин чорудупкан-дыр!
Тос-Танма угбай Орланын шынчи-
лөз чүсө дег, кайгап көрүшкөн
оон холдундан алган:

— Эки бе, аа?
Орлан оралдаш-даа, оон холун
Тос-Танма угбай үр-ле салбайн, аар-
шыгып салган турган. Күжүнү ше-
неңи ол-дур деп, эр иштинде болган
ган.

(Төнчүзү дараазында үнер).

МОСКВА. Горький аттыг киностудияга режис-
сёр Станислав Ростоцкий М. Ю. Лермонтовчү
чогаалын «Бистин үнүң мадыры» деп
фильмин тырттырып уругчулук турар. Фильм-
нин тургустуну турары новеллаларын ийизин —
«Максим Максимыч» биле «Таманын» ам ты-
тырган. «Бэла» новелланы тырттырып мылар
ажыл ам студияда чоруп турар. Бо чылды сөөлүз.

редир фильм зирнга үнүп эгелээр.
ЧУРУНТА: Станислав Ростоцкий «Бэла» новел-
ланың кол ролюнук күөсөдичилери — артист
Владимир Ивашов (Печорин) болгаш Шункин ат-
тыг театр училищениң студенти Сильвия Бе-
ррөө (Бэла)-биле чугаалаштыр тур.
Фото В. Носовтвин.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Яшур аарыг болгаш ону болдурбазы

Яшур — азырал малдарын —
икек, хой, өшкү, хаванарын
халдарынчыл аары. Чылгы мал,
төдөй барын кым-даа билбес. Ажыл-
аргы дөңдө чанын чүсөи чок.
Шагда ийн-чангыс малынча ситен-
шербисти боду кезип ап чоран. Ка-
дыр тутташ туруттарга, орта бира-
жыр арлар ховар. Ыштар дөңдө,
улустун аш-шарын ачылап алгаш,
кудай-биле сымыражып турар узун,
куш сымаларын ужураш, чыттыр чы-
дурттурган. Тараалыг барба кедүрүп
турда, чон кайган чүс-дир. Агылыг
сүрүжө кирер орук ак